

Київський університет імені Тараса Шевченка

Краснова Марія Василівна

УДК 342.727:502.3

**Гарантії реалізації
права громадян
на екологічну інформацію**

Спеціальність: 12.00.06 земельне право; аграрне право;
екологічне право;
природоресурсове право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 1997

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі трудового, земельного і екологічного права Київського університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник Доктор юридичних наук, професор,
Андрейцев Володимир Іванович,
Київський університет імені Тараса
Шевченка, завідувач кафедри
трудового, земельного і екологічного
права, декан юридичного факультету

Офіційні опоненти Доктор юридичних наук, професор,
академік НАН України,
Шемшученко Юрій Сергійович,
Інститут держави і права ім.
В.М.Корещького НАН України,
директор

Доктор юридичних наук, професор,
Кравченко Світлана Миколаївна,
Львівський державний університет,
професор факультету міжнародних
відносин

Провідна Національна юридична академія
організація України ім. Ярослава Мудрого

Захист відбудеться "25" зрудне 1997 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.001.06. в Київському університеті імені Тараса Шевченка (252601, м. Київ, вул. Володимирська, 60, в ауд.253).

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Київського університету імені Тараса Шевченка (252601, м. Київ, вул. Володимирська, 60).

Автореферат розісланий «25» листопада 1997 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат юридичних наук

Боднар Тетяна Валеріївна

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00742764 (U)

Загальна характеристика роботи

Актуальність теми дослідження. Розбудова правової держави базується перш за все на конституційному положенні, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Сучасний етап соціально-економічного, екологічного і політичного розвитку держави та необхідність враховувати міжнародні принципи, згідно з якими екологічні проблеми найкраще вирішуються за участю усіх заінтересованих осіб, і, в першу чергу, — громадян, на місцевому, регіональному і національному рівнях, зумовили закріплення Основним Законом низки екологічних прав громадян. Зокрема, на національному рівні кожна особа повинна мати можливість належного доступу до всієї інформації про навколишнє середовище, яка є в розпорядженні владних структур, включаючи інформацію щодо небезпечних речовин та видів діяльності, а також можливості брати участь у процесі прийняття екологічно значимих рішень. Держави сприяють інформуванню та участі громадськості¹.

Ще донедавна екологічні катастрофи, зокрема, техногенного походження, їх причини та наслідки впливу на довкілля, життя та здоров'я людей замовчувалися, а інформація про них залишалася втаємниченою. Тому-то визначення конституційним права кожного на вільний доступ до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів та предметів побуту, а також права на поширення такої інформації² ставить перед державою завдання його правового забезпечення, а перед юридичною наукою — важливе завдання дослідити правовий статус осіб при їх реалізації.

Практична цінність будь-якого права особи — це перетворення можливостей, визначених у нормах права, у реальність. А щоб розкрити внутрішній зміст можливостей, необхідно вказувати на гарантії, що дозволяють їх реалізувати. Тому центральним у реалізації права громадян на екологічну інформацію має стати визначення системи юридичних гарантії.

¹ Див.: Принцип 10 Декларації про навколишньому середовищу і розвитку Конференції ООН, що проходила в Ріо-де-Жанейро 13-14 червня 1992 р. // Утверждение соглашений по вопросам окружающей среды и развитию. Найроби, 1992. ЮНЕП. — 67 с.

² У подальшому скорочено — право на екологічну інформацію

Зв'язок роботи з науковими програмами. Наукова розробка питань забезпечення правового положення особи здійснювалась у зв'язку з дослідженням проблем теорії держави та права (роботи С.С.Алексєєва, М.В.Вітрука, Ю.Г.Гревцова, В.П.Грибанова, В.М.Горшеньова, Д.А.Керімова, М.І.Козюбри, Ю.В.Кудрявцева, О.А.Лукашевої, М.І.Матузова, П.О.Недбайла, П.М.Рабиновича, Ю.С.Решетова, В.М.Чхиквадзе, Г.Шмельової, Л.С.Явича та інших). Детально проблеми гарантій вивчаються в галузевих науках (роботи О.О.Астраханя, Н.О.Бобрової, Т.Д.Зражевської, В.М.Кондаурова, П.І.Радченка, Т.В.Сінукової, К.П.Уржинського та інших авторів).

Правові проблеми забезпечення загального права на інформацію досліджувалися в роботах Т.Л.Кічигіної, О.В.Малька, О.О.Письменицького, М.М.Рассолова, М.М.Філя та інших.

Правові проблеми реалізації екологічних прав громадян, в тому числі міжнародно-правові аспекти розглядалися в роботах В.І.Андрейцева, Г.В.Анісімової, Г.І.Балюк, М.М.Бринчука, М.І.Васильєвої, О.К.Голіченкова, Т.Захарченко, С.М.Кравченко, І.О.Краснової, М.І.Малишка, В.І.Нікішина, В.В.Петрова, В.К.Попова, Ю.С.Шемшученка та інших авторів.

Окремі проблеми правового забезпечення права на екологічну інформацію досліджувалися в кандидатській дисертації Т.М.Слінько, наукових статтях Н.Кобецької та інших.

Актуальність та недостатня розробка нормативно-правового забезпечення системою правових гарантій реалізації права громадян на екологічну інформацію обумовили вибір її як теми дисертаційного дослідження.

Мета і задачі дослідження полягають у розширенні теорії екологічного права комплексом нових засобів і у створенні комплексної системи юридичних гарантій для забезпечення права громадян на екологічну інформацію як самостійного правового інституту; у формуванні механізму його реалізації через залучення запропонованих автором низки науково-практичних пропозицій та рекомендацій для законодавчої та правозастосовчої практики, через подальше вдосконалення системи гарантій цього права з метою підвищення соціальної активності особи в галузі охорони та раціонального використання природних ресурсів, охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки, закріплення її правового статусу в цій сфері.

Предметом та об'єктами дисертаційного дослідження виступають: конституційні засади гарантування права на екологічну інформацію; аналіз еколого-інформаційних та інших норм, визначення їх ролі і місця в системі забезпечення екологічної безпеки та екологічної інформації; комплексний аналіз відносин, які виникають при реалізації прав та обов'язків в галузі екологічного інформаційного забезпечення; наукове обґрунтування поняття гарантій реалізації права на екологічну інформацію, їх системи та видів; виявлення недоліків і прогалин в системі гарантування права на екологічну інформацію; формування наукових пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення юридичного механізму забезпечення права на екологічну інформацію.

Методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання, вчення про закономірності взаємодії суспільства і природи, людини і довкілля, а також конкретно-наукові методи історичного, формально-логічного, системного, структурно-функціонального і нормативно-порівняльного аналізу.

Теоретичною базою дослідження стали наукові праці вчених-правознавців, у тому числі з екологічного права С.С.Алексєєва, В.І.Андрейцева, С.Б.Байсалова, Н.О.Бобрової, М.М.Бринчука, М.І.Васильєвої, Ю.Г.Гревцова, В.П.Грибанова, О.К.Голіченкова, Б.В.Єрофєєва, С.М.Кравченко, І.О.Краснової, М.І.Магузова, Є.Л.Мотовіловкера, П.О.Недбайла, В.І.Нікішина, В.В.Петрова, В.К.Попова, П.М.Рабіновича, Ю.С.Решетова, Ю.С.Шемшученка, М.Й.Штефана та інших.

В дисертації використана значна кількість спеціальної літератури, автори якої (Т.Кисельова, Ю.І.Костенко, М.М.Моїсєєв, М.Поживанов, В.Сватков, А.Сердюк та інші) акцентували увагу на розвиткові гармонійної взаємодії суспільства і природи, підвищенні еколого-правової активності, екологічної свідомості, культури, духовності, моралі, інформування як основних передумов розв'язання екологічних проблем у державі.

У ході дисертаційного дослідження вивчалися також міжнародне екологічне законодавство та законодавство зарубіжних країн.

Окремі практичні пропозиції дослідження базуються на аналізі практики екологічного інформаційного забезпечення Мінекобезпеки України, Міністерства охорони здоров'я України, інших органів центральної і місцевої державної виконавчої влади.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що на основі чинного національного законодавства України, з урахуванням усталених екологічних пріоритетів у розвитку людства, аналізу міжнародних норм і принципів, вперше виконане комплексне монографічне дослідження, присвячене проблемам юридичного гарантування одного з конституційних прав людини і громадянина - права на екологічну інформацію.

Новизна дослідження характеризується положеннями, які виносяться на захист.

1. Обґрунтування визначення гарантій реалізації права громадян на екологічну інформацію як сукупності юридичних засобів, спроможних визначити якісно своєрідний процес регулювання суспільних еколого-інформаційних відносин, здатних забезпечувати використання, додержання, неухильне виконання і правильне застосування норм про екологічну інформацію, здійснювати суб'єктивне право громадян на екологічну інформацію та охороняти (захищати) це право від будь-яких посягань.

2. Розкриття зв'язку гарантій реалізації права громадян на екологічну інформацію з елементами структури цього суб'єктивного права громадян (можливості вільного доступу до екологічної інформації через вільний пошук, збирання, узагальнення і одержання цієї інформації в установленому порядку шляхом звернення до відповідних органів; використання екологічної інформації з метою задоволення різноманітних екологічних інтересів, поширення її серед невизначеного кола осіб; реалізації механізму захисту свого права від різних посягань), з безпосередньою та опосередкованою формами реалізації права на екологічну інформацію (використанням, виконанням, додержанням та застосуванням).

3. Обґрунтування формування нового правового інституту, виходячи з того, що норми, які регулюють суспільні відносини у галузі екологічного інформаційного забезпечення, містяться в нормативних актах різного рівня багатьох галузей права і складають юридичні засади комплексної міжгалузевої правової структури. Так, з огляду на мету, завдання, предмет правового регулювання в зазначеній структурі, доцільно розглядати її як комплексний інститут екологічного права. Відсутність діалектичного зв'язку між цими нормами, багаторівневий та міжгалузевий їх характер обумовлює доцільність їх інтеграції у єдиному кодифікованому законодавчому акті.

4. Визначення юридичного поняття екологічної інформації як закріплених у законодавчому порядку будь-яких відкритих, повних і достовірних, у певних випадках термінових, відомостей про події, явища, предмети, факти, процеси, а також даних про окремих осіб у сфері використання, відтворення і охорони природних ресурсів, природних комплексів, охорони довкілля і забезпечення екологічної безпеки.

5. Обґрунтування концептуальних засад системи гарантій реалізації прав громадян на екологічну інформацію: а) системи норм багатьох законів і підзаконних актів, які регулюють суспільні відносини в галузі забезпечення екологічної інформації; б) організаційно-правові, процесуально-правові та стимулюючі засоби забезпечення цього права; в) відповідальність юридичних і фізичних осіб за порушення законодавства у цій сфері.

6. Пропозиції щодо запровадження спеціалізованого підрозділу Мінекобезпеки України, діяльність якого бажано спрямувати на створення Єдиної державної екологічної інформаційної системи, здатної забезпечити вільний доступ до екологічної інформації.

7. Наукова модель Закону “Про екологічну інформацію” та його елементи: 1) загальні положення; 2) правовий режим екологічної інформації; 3) процедура здійснення права громадян на екологічну інформацію; 4) порядок екологічного інформування; 5) контроль за дотриманням законодавства про екологічну інформацію; 6) відповідальність за порушення законодавства про екологічну інформацію.

8. Наукові моделі норм про встановлення адміністративної та вдосконалення кримінальної, інших видів відповідальності, які пропонується внести до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, інших законодавчих актів з метою забезпечення права громадян на екологічну інформацію.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформовані в роботі положення, висновки, пропозиції та рекомендації поглиблюють і розвивають теорію екологічного права в частині наукової розробки положень про формування комплексного міжгалузевого правового інституту права на екологічну інформацію, розробки і прийняття Закону “Про екологічну інформацію”.

Дослідження розширює межі знань про гарантії реалізації одного з конституційних прав людини і громадянина - права на екологічну інформацію, які допомагають здійснювати та захищати його.

Особистий внесок здобувача полягає в тому, що положення дисертації можуть бути використані при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників, при викладенні курсу “Екологічне право”, а також в практиці здійснення громадянами свого права, в діяльності правозастосовчих органів.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації були апробовані у наукових статтях, повідомленнях на наукових та науково-практичних конференціях, у навчальному процесі у Київському університеті імені Тараса Шевченка.

Структура дисертації зумовлена метою дослідження і складається з вступу, двох розділів, що містять сім підрозділів, висновку, переліку використаної літератури, що охоплює значну кількість національних нормативних актів та матеріалів практичної діяльності органів, покликаних забезпечити право громадян на екологічну інформацію, зарубіжне законодавство, міжнародні правові джерела, публікації вітчизняних та зарубіжних вчених та практиків – юристів, екологів, соціологів, політологів та ін.

Обсяг дисертації 199 сторінки. Список літератури містить 318 найменувань.

Основний зміст

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, ступінь її розробки в спеціальній та еколого-правовій літературі, визначається мета та завдання, методологічні та теоретичні засади, відображається наукова новизна дисертації, положення, пропозиції та рекомендації, що виносяться на захист, висвітлюється її теоретичне та практичне значення, апробація і впровадження дослідження в практику.

Перший розділ “Поняття та види гарантій реалізації права громадян на екологічну інформацію” розкриває поняття гарантій реалізації права громадян на екологічну інформацію на підставі аналізу норм, де таке право закріплене, досліджує мету, задля якої Конституція України закріпила та гарантувала зазначене право, а також заборонила засекречувати таку інформацію.

На підставі доктринальних підходів та формально-юридичних визначень понять “гарантії”, “реалізація права”, “екологічна безпека” зазначається, що норми, які закріпили право на екологічну інформацію, виступають як об’єктами гарантування, так і гарантіями інших правових норм. Метою цих норм є не лише забезпечення права на екологічну інформацію, а й права на екологічну безпеку, оскільки така інформація включає в себе інформацію про стан довкілля (зовнішня безпека), про якість харчових продуктів та предметів побуту (внутрішня безпека). Право на екологічну інформацію виступає гарантією й інших екологічних прав громадян, зокрема, права на участь у проведенні громадської екологічної експертизи, права на об’єднання в громадські природоохоронні формування з метою здійснення громадського екологічного контролю.

У дисертації обґрунтовується, що право на екологічну інформацію тісно пов’язане із загальним правом на інформацію, є одним із його видів. Але за своєю приналежністю і характером встановлюваних прав особи, конституційна норма, яка його закріпила, тягнє до комплексної галузі екологічного права як самостійного правового інституту. Формування міжгалузевого еколого-інформаційного правового інституту є головною передумовою реалізації об’єктивного права на екологічну інформацію.

Особлива увага в роботі приділяється розкриттю поняття суб’єктивного права на екологічну інформацію, яке є абсолютним, оскільки тісно пов’язане з невід’ємним правом на життя та правом на безпечне для життя і здоров’я довкілля.

Гарантії права на екологічну інформацію тісно пов’язані з елементами структури цього суб’єктивного права, з формами його реалізації (використання, виконання, додержання і застосування норм права), безпосередньо опосередковуються в них. Так, гарантована можливість володіння правом на екологічну інформацію настає у суб’єкта з моменту проголошення та закріплення права у законодавстві, а норма, яка його закріпила, вказує на реалізацію цього права на стадії організації умов здійснення конкретного кола юридичних прав і обов’язків у цій сфері. Користування правом на екологічну інформацію складається з відповідних функціональних можливостей, які вказують на напрямки діяльності особи при реалізації свого права відповідно до призначення та норм права, а саме: вільного доступу до екологічної інформації,

що включає в себе пошук, збір, узагальнення; використовувати таку інформацію, поширювати її; одержувати таку інформацію в установленому порядку.

В роботі міститься детальний аналіз цих правомочностей і зроблено висновок, що їх деталізація (конкретизація) в законодавстві стане важливою гарантією реалізації права на екологічну інформацію.

З урахуванням аналізу міжнародно-правових положень та законодавства інших країн, крім чіткого визначення у законодавстві виключного переліку державних спеціально уповноважених на те органів та їх повноважень у сфері збору, обробки, зберігання, використання і поширення (забезпечення) екологічної інформації, гарантіями права пропонується вважати й закріплення інших положень. Зокрема, визначення поняття екологічної інформації як будь-яких відкритих, повних та достовірних, у певних випадках термінових, документованих та публічно оголошених відомостей про події, явища, предмети, факти, процеси і окремих осіб у сфері використання, відтворення і охорони природних ресурсів, інших природних комплексів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки. Така інформація має включати відомості про стан довкілля, його вплив на здоров'я населення, про якість харчових продуктів та предметів побуту, про випадки і причини їх екстремального забруднення, про рекомендації щодо заходів, спрямованих на зменшення негативного впливу, про наслідки і результати ліквідації цих явищ, екологічні прогнози, про притягнення винних осіб до відповідальності.

За своєю структурою гарантії реалізації права на екологічну інформацію складаються із: юридичних норм, що містяться в законодавчих, підзаконних та інших нормативних актах; організаційно-правової діяльності держави та її органів по створенню умов для здійснення суб'єктивного права на таку інформацію; процесуально-правові та стимулюючі засоби, спроможні забезпечити правотворчий, правореалізуючий та контрольньо-наглядовий процеси в галузі забезпечення цього права; юридична відповідальність за його порушення. Ці складові формують юридичний механізм забезпечення права громадян на екологічну інформацію.

Значне місце у другому підрозділі відводиться аналізу класифікації гарантії реалізації права громадян на екологічну інформацію за такими загальними критеріями: співвідношення соціального змісту і юридичної форми у механізмі

гарантування права; співвідношення нормативних і організаційних гарантій; залежність класифікації гарантій від об'єкта гарантування; поділ гарантій за галузевою приналежністю та формами реалізації; гарантії правового статусу суб'єктів еколого-інформаційних відносин та ін.

З урахуванням традиційного поділу гарантій на загальні та спеціальні, загальними гарантіями реалізації права громадян на екологічну інформацію доцільно визначити економічні, політичні, ідеологічні та інші соціальні гарантії. Економічні гарантії - це якнайшвидше реформування економіки з підвищенням життєвого рівня, вирішення питань права власності на природні ресурси, підвищення затрат держави на забезпечення екологічної безпеки. Політичні гарантії реалізації права громадян на екологічну інформацію відіграють важливу роль при саморегулюванні власної поведінки. Ідеологічні гарантії тісно пов'язані з відродженням та зростанням духовного і культурного рівня народу, підвищенням екологічної освіти, еколого-правової свідомості. Обґрунтовується необхідність підвищення ролі загальних гарантій з метою подолання екологічної кризи в державі, але за умови, якщо вони активно вплетені в юридичний механізм забезпечення права на екологічну інформацію.

Значну увагу приділено спеціальним, юридичним гарантіям реалізації права громадян на екологічну інформацію, які в свою чергу поділяються на загально-юридичні та спеціально-юридичні. До загально-юридичних можуть бути віднесені всі гарантуючі засоби, визначені Конституцією: держава та її обов'язок по утвердженню і забезпеченню прав і свобод; поділ державної влади на законодавчу, виконавчу і судову; принципи верховенства права, гарантування звернення до суду за захистом свого права безпосередньо на підставі Конституції та багато інших.

Основна роль в системі реалізації права громадян на екологічну інформацію належить спеціально-юридичним гарантіям. Так, за формою юридичного закріплення - це правові норми, що містяться в законах, підзаконних та інших нормативних актах, в конституційному, екологічному законодавстві, законодавстві про охорону здоров'я, про захист прав споживачів та інших. Такі норми визначають право на екологічну інформацію як у об'єктивному, так і в суб'єктивному значенні.

За формами реалізації об'єктивного права - це використання суб'єктивних прав, виконання покладених обов'язків по забезпеченню цих прав, додержання

вимог законодавства щодо недопущення порушень права, застосування норм права для досягнення відповідних цілей і, в першу чергу, з метою реалізації суб'єктивного права.

В роботі обґрунтовуються й інші критерії поділу гарантій: за суб'єктом здійснення права на екологічну інформацію; за змістом суб'єктивного права на таку інформацію; за видами екологічної інформації; за функціональними можливостями спеціально уповноважених державних органів; за видами юридичної відповідальності.

У контексті викладеного автор досліджує юридичні засади реалізації права на екологічну інформацію, оскільки основою в системі юридичного механізму забезпечення цього права є національне законодавство про екологічну інформацію.

Аналіз чинного законодавства дає підстави вважати, що законодавство про екологічну інформацію знаходиться у постійному розвитку. Це дозволяє виділити блоки правового регулювання нормативно-правових актів, які: а) закладають основи права на екологічну інформацію; б) закріплюють право на екологічну інформацію на рівні суб'єктивного права, визначають принципи його гарантування; в) визначають зобов'язаних щодо його забезпечення осіб та їх правове становище; г) регламентують процедури екологічного інформаційного забезпечення; д) визначають види екологічної інформації; е) встановлюють забезпечувальні (охоронні) засоби реалізації права на екологічну інформацію. Ці нормативні акти відносяться до різних галузей права. З одного боку це вказує на поглиблення процесів екологізації чинного законодавства, а з іншого - на відсутність між ними певного логічного зв'язку і діалектичної єдності, що ускладнює їх систематизацію. Відповідно до завдань, мети, пріоритетів такі норми складають комплексний міжгалузевий правовий інститут екологічного права і законодавства.

Об'єктивні передумови зумовлюють необхідність здійснити інтеграцію цих норм, тому дисертанткою пропонується розробити єдиний нормативний акт, у якому доцільно визначити зміст суб'єктивного права на екологічну інформацію, повноваження органів держави по його забезпеченню, поняття екологічної інформації, екологічної інформаційної діяльності, функції органів, що здійснюють контроль і нагляд у цій сфері, розмежування повноважень, систему праворушень, за які потрібно встановити юридичну відповідальність.

Дисертантка вважає, що найбільш оптимальною формою такого законодавчого акту міг би стати Закон "Про екологічну інформацію", в якому пропонується передбачити основні терміни, які застосовуються в Законі (екологічна інформація, екологічна інформаційна діяльність, еколого-інформаційні ресурси, довідковий еколого-інформаційний фонд, довідково-пошуковий апарат, еколого-інформаційні ресурси з обмеженим доступом, аналітично-систематична обробка екологічної інформації тощо), мету і завдання Закону, принципи, співвідношення цього Закону з екологічним законодавством, законодавством про охорону здоров'я, про захист прав споживачів і т.ін., визначити коло суб'єктів, на яких розповсюджується дія Закону.

У наступному розділі проекту закону пропонується визначити гарантії, зміст права на екологічну інформацію, межі його здійснення, права інших фізичних та юридичних осіб на екологічну інформацію, види екологічної інформації. Так, гарантіями права на екологічну інформацію доцільно закріпити норми, що містять:

обов'язки органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій інформувати про діяльність, що базується на зборі, обробці, фіксації, збереженні, пошуку та розповсюдженні екологічної інформації та прийнятті на її підставі рішень;

створення у державних органах спеціальних еколого-інформаційних ресурсів, служб або систем, довідкових еколого-інформаційних фондів, що забезпечували б вільний доступ до екологічної інформації;

вільний доступ суб'єктів до статистичних даних, архівних, бібліотечних та інших фондів;

створення механізму здійснення права на екологічну інформацію;

здійснення державного контролю за додержанням законодавства про екологічну інформацію;

встановлення стимулюючих засобів щодо його забезпечення;

встановлення відповідальності за порушення цього законодавства.

У цьому контексті важливо у наступних розділах передбачити конкретні засоби, які б сприяли забезпеченню права на екологічну інформацію.

У другому розділі "Способи юридичного забезпечення права громадян на екологічну інформацію" досліджується правова організація механізму реалізації права громадян на екологічну інформацію, процедурно-

процесуальний порядок реалізації та захисту права на екологічну інформацію, стимулювання в цій сфері та юридична відповідальність за порушення законодавства про екологічну інформацію.

Зміст правової організації механізму реалізації зазначеного права визначається як сукупність юридично значимих дій по визначенню в законодавстві уповноважених в сфері забезпечення цього права органів та наділення їх відповідною компетенцією, виконанню юридичних обов'язків по забезпеченню його реалізації, створенню умов для його реалізації, постійному спостереженню за такою реалізацією, його охороні, застосуванню санкцій у випадках порушення права на екологічну інформацію.

В роботі детально аналізується така діяльність на рівні правотворчості, правореалізації та правозастосування і обґрунтовується висновок про те, що основна роль в механізмі гарантування відводиться спеціально уповноваженим державним органам управління, які наділені організаційно-розпорядчими, контрольно-виконавчими, превентивно-обмежувальними та процесуально-правовими засобами забезпечення права на екологічну інформацію.

На підставі проведеного аналізу вносяться пропозиції до Закону про інформацію, в якому доцільно розмежувати повноваження численних державних органів у цій сфері, визначити правові форми екологічного інформування, фінансове забезпечення створення і функціонування Єдиної державної екологічної інформаційної системи, яка забезпечить вільний доступ громадян до екологічної інформації, створення на її базі в структурі Мінекобезпеки України незалежного, некомерційного, спеціального державного органу, зі статусом юридичної особи, положення про яке затверджується рішенням Уряду або Президента України.

Далі досліджується процесуально-правове забезпечення реалізації права громадян на екологічну інформацію. Встановлено, що процесуальні форми потребують такі категорії еколого-інформаційних відносин: правотворчі; по реалізації, здійсненню суб'єктивного права на екологічну інформацію; по реалізації функцій управління, які забезпечують це право; по застосуванню заходів запобіжного характеру та застосуванню санкцій примусу в разі його порушення. Правове вдосконалення зазначених процедур є важливою гарантією реалізації права на екологічну інформацію.

В роботі детально аналізуються дві основні групи процедур: по здійсненню суб'єктивного права та по реалізації функцій управління, визначаються суб'єктивний і об'єктивний склад відповідних відносин, правові форми та межі здійснення суб'єктивного права. Пропонується включити в проект Закону про екологічну інформацію положення, які деталізують повноваження громадян щодо пошуку і збору інформації шляхом фізичного спостереження за станом довкілля, екологічно небезпечних об'єктів, завдяки можливості входити на територію будь-яких підприємств, установ, організацій для здійснення спостереження тощо.

Важлива роль у механізмі гарантування належить процедурі екологічного інформаційного забезпечення, яка, в принципі, визначена постановою Уряду від 28 квітня 1990 р. №100 "Про затвердження Порядку і періодичності обнародування відомостей про екологічну, в тому числі радіаційну обстановку та стан захворюваності населення", але з урахуванням відповідних змін у суспільстві та законодавстві потребує вдосконалення.

З точки зору методологічних засад зазначену процедуру пропонується поділити на: підготовчий етап, або етап формування інформаційних, моніторингових та інших систем, служб, відділів, управлінь, забезпечення їх засобами спостереження та контролю, спеціалістами та фінансуванням; основний етап, або етап безпосередніх перевірок, спостережень, обстежень, аналізу, прогнозування, моделювання подій, явищ тощо; заключний етап, або етап узагальнення, аналізу одержаної інформації та її обнародування.

Відзначається про необхідність правового вдосконалення здійснення моніторингу довкілля, ведення природоресурсових кадастрів, державного обліку екологічно небезпечних предметів і об'єктів, інших функцій, завдяки яким має відбуватися формування інформаційного фонду Єдиної державної екологічної інформаційної системи за відповідними видами такої інформації.

Автор також звертає увагу на необхідність систематизації процесуальних норм у сфері інформаційного забезпечення в самостійний розділ пропонованого Закону про екологічну інформацію, з визначенням порядку формування інформаційних систем, строків та порядку збору, обробки, збереження та передачі екологічної інформації, правових форм узагальнення та обнародування (оприлюднення) такої інформації.

Важлива роль в системі гарантій реалізації права громадян на екологічну інформацію належить правовому стимулюванню в галузі екологічного інформаційного забезпечення та відповідальності. Юридична відповідальність в цій галузі розглядається автором в позитивному та негативному аспектах.

Автор наголошує на тому, що позитивна відповідальність у галузі забезпечення права на екологічну інформацію є перш за все засобом активізації еколого-інформаційної діяльності, вона носить переважно організаційний характер. Реалізується така відповідальність в регулятивних еколого-інформаційних відносинах у формах виконання обов'язків та додержання встановлених законодавством вимог. При підготовці і прийнятті пропонуваного Закону доцільним вважається враховувати превентивну спрямованість реалізації правосуб'єктності, передбачити правові засади для стимулювання позитивної відповідальності та правової активності громадян при здійсненні свого права.

Досліджено, що негативна відповідальність у галузі забезпечення права на екологічну інформацію базується на цілій низці складів правопорушень в цій галузі, які містяться в різних законодавчих актах, а тому потребують систематизації у відповідному розділі запропонованого Закону. В роботі подається редакція такого розділу, визначаються основні склади правопорушень у цій сфері, види юридичної відповідальності за їх вчинення та санкції примусу.

Пропонується такі новачі вважати нормами прямої дії.

Крім цього, аналізуються певні види юридичної відповідальності в цій сфері на підставі чинного законодавства, законодавства інших держав та практики їх застосування. Зокрема, зазначається, що потребує вдосконалення застосування дисциплінарної, адміністративної відповідальності в цій сфері. Тому пропонуються окремі склади, якими доцільно доповнити Кодекс України про адміністративні правопорушення, санкції за такі порушення.

Обґрунтовується застосування кримінальної та майнової відповідальності в цій галузі, в тому числі відшкодування моральної шкоди за рішенням суду. Вказується на необхідність підвищення ролі суду в напрацюванні практики застосування законодавства про екологічну інформацію.

Висновки

У висновках зазначається про те, що вирішенню проблем гарантій реалізації права громадян на екологічну інформацію має стати створення юридичного механізму забезпечення цього конституційного права людини і громадянина.

Основні положення дисертації викладені в таких публікаціях автора:

1. Краснова М. Право громадян на екологічну інформацію: проблеми гарантій реалізації та захисту // Право України. - 1997. - №3. - С.42-48.
2. Краснова М. Кодификация как гарантия реализации права граждан на экологическую информацию // Предпринимательство, хозяйство и право. - 1997. - №3. - С.14-19.
3. Краснова М. Правові форми реалізації права громадян на екологічну інформацію // Предпринимательство, хозяйство и право. - 1997. - №8. - С.33-38.
4. Краснова М.В. Інформація про стан, використання та охорону земель як засіб реалізації екологічних прав громадян // Проблемы земельной реформы в Украине. Матер. науч.-проект. конф. (Киев, 27-28 октября 1994 г.). - К.: СОПС Украины НАН Украины, 1994. - С.136-137.
5. Краснова М.В. Проблеми реалізації права громадян на екологічну інформацію // Матеріали міжнародного симпозіуму "Розвиток науки та технологій: соціально-економічна доцільність і екологічна безпека" (XV Київський симпозіум з наукознавства та науково-технічного прогнозування). - 23-27 травня 1994 р. - К., 1994. - С.141-142.
6. Краснова М.В. Проблеми гарантій реалізації права громадян на екологічну інформацію // Правова держава Україна: проблеми, перспективи розвитку. Короткі тези доп. та наук. повід. республ. наук.-практ. конф. (Харків, 9-11 листопада 1995 р.). - Х.: Національна юридична академія України, 1995. - С.207-209.
7. Правові форми реалізації права громадян на екологічну інформацію // Краснова М.В., Київ. Ун-т. - Київ, 1997. - 13 с. Укр. Деп. в ДНТБ України. 8.06.97. - №375. - Ук. 97.

Краснова М.В. Гарантії реалізації права громадян на екологічну інформацію. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.06. – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право. - Київський університет імені Тараса Шевченка, Київ, 1997.

Захищаються нові наукові висновки і положення з правових питань забезпечення права громадян на екологічну інформацію: поняття - права на екологічну інформацію; екологічної інформації; екологічної інформаційної діяльності. Обґрунтовуються висновки про комплексний характер інституту правового забезпечення екологічної інформації, його об'єктивний та суб'єктивний рівні, структура і зміст юридичного механізму забезпечення конституційного права особи і громадянина. Обґрунтовується проект Закону про екологічну інформацію, його структурні елементи, внесення доповнень в акти чинного законодавства України.

Ключові слова: екологічна інформація; гарантії реалізації права громадян на екологічну інформацію; екологічне інформаційне забезпечення.

Краснова М.В. Гарантии реализации прав граждан на экологическую информацию. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06. – земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсовое право. - Киевский университет имени Тараса Шевченко, Киев, 1997.

Защищаются новые научные выводы и положения по правовым вопросам обеспечения права граждан на экологическую информацию: понятия – права на экологическую информацию, экологической информации, экологической информационной деятельности. Обосновываются выводы о комплексном характере института правового обеспечения экологической информации, его объективном и субъективном уровне, структуре и содержании юридического механизма обеспечения конституционного права личности и гражданина. Обосновывается проект Закона об экологической информации, его структурные элементы, внесение дополнений в акты действующего законодательства Украины.

Ключевые слова: экологическая информация, гарантии реализации права граждан на экологическую информацию; экологическое информационное обеспечение.

Krasnova M.V. Guarantees for the Realization of Citizens' Right to Ecological Information. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree by speciality 12.00.06. - Land Law, Agrarian Law, Environmental Law, Nature Resources Law. - Kyiv Taras Shevchenko University, Kyiv. 1997.

The thesis advances new scientific concepts and provisions concerning legal issues of ensuring the citizens' right to ecological information: the concept of the right to ecological information, the concept of ecological information and ecological informational activity.

The author substantiates the conclusions relating to the complex nature, of the institution of the legal provision of ecological information, its objective and subjective level the structure, and content of the legal mechanism, of ensuring the constitutional right of and individual and citizen. The draft of the Law on ecological information and its structural elements are substantiated as well as the procedure for the introduction of supplements to the effective legislative acts of Ukraine.

Key words: ecological information; guarantees for the realization of citizens' right to ecological information; ecological informational provision.

Підписано до друку 25.11.97р. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк.1.0, Обл.-вид. арк. 0,8.
Наклад 100. Зам. 318.

Відділ оперативної поліграфії
Центру Міжнародної освіти
227-12-75, 227-37-86

431590

AB 39.140